

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Prof. Dr H. Bavinck, Amsterdam; Dr Henry Boots, Grand Rapids, Mich., N.A.; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Grosholte, Amsterdam; Dr W. G. Harrestein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Ahnelt; Dr J. G. Kuhs, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Ridderbos, Kampen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. W. van der Vaart Smit, 's-Graveland; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna-Jacoba-Polder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No 58 — Postrekening No 36000.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitend. en Ned.-Indië f 7.50 (voor Amerika \$ 3 p. jaar).
Advertentie: 35 ct. p. regel, Familieberichten 25 ct. p. regel.

BERICHT!!

Tot nadere aankondiging gelieve men stukken, voor de Redactie bestemd, naar de Uitgevers te Goes te zenden. Gedurende het zomerreces staat alle correspondentie der Redactie stil.

Men zende daarom ook geen „Stemmen uit onze Kerken“.

EINDREDACTEUR.

INHOUD: De Kerk in de groote steden III. — Uit de Schrift: Neen Aal en eet het op. (Openb. 10:9). — Kerkelijk leven: De aanval van Dr Visser; Combinatie van Kerken; Ethisch? — Uit het Politieke en Sociale leven: Ambtenaren en Verplegenden. — Zending en Evangelisatie: De Federatie van Chr. Vereenigingen van en voor Vrouwen en Meisjes II. — Literatuur en Kunst: Christendom en Kunst III. — Perschoonw. — Kerknieuws.

DE KERK IN DE GROOTE STEDEN.

III.

De stadkerken, die in de groote steden een bijzondere roeping hebben te vervullen, worden bedreigd door allerlei gevaren. Deze zijn: het gebrek aan voldoende predikanten en kerkgebouwen, het slechte kerkbezoek, en de massaliteit. De massaliteit van deze ongedeelde kerk komt uit in de prediking des Woords, de oefening der tucht, de onderlinge gemeenschap, etc.

Welke weg moet nu ter verbetering worden ingeslagen?

Op deze vraag zijn natuurlijk tal van antwoorden gegeven, die ik, zullen mijn artikelen niet te breed en te talrijk worden, niet alle kan bespreken. Rome heeft door haar parochie-stelsel de massaliteit der stadskerk gebroken. In Duitschland, Engeland en Amerika heeft men op verschillende plaatsen de z.g.n. predikantskerken ingevoerd, die niet aan lokale grenzen gebonden zijn, doch wier leden zich om den daar arbeidenden predikant vereenigen, en ten onzent poogt men door de verscherpte wijkindeling het euvel van de groote stadskerken te verhelpen.

Over deze laatste methode een enkel woord.

Zij is in de eerste plaats ten bewijze, dat men in de groote kerken niet heeft stil gezeten, en wel terdege pogingen in het werk gesteld om reformeerd te arbeiden, en wij mogen met dankbaarheid een ernstig streven opmerken om in die lijn voort te varen. En... in deze wijze van werken schuilt veel goeds. Zij geeft aan iederen dienaar des Woords voor zijn pastoralen arbeid, (catechisatie, bezoek etc.) een eigen terrein. Zij verplicht de doopleden der gemeente te catechiseren bij den wijkpredikant. Zij stuurt er op aan, dat althans Avondmaal- en trouwdiensten door de dienaren des Woords in eigen wijkkerk gehouden worden. Zij begrenst ook den arbeid van ouderlingen en diakenen, zoodat er, als onderdeel van den kerkeraad, een soort „wijkraad“ gevormd wordt, die bestaat uit de ambtsdragers van één wijk. Zij houdt tevens in, dat stemming voor de verkiezing van ouderlingen en diakenen wijksgewijze geschiedt, en de ambtsdragers dus door en voor en zooveel mogelijk uit de wijk gekozen worden. Zij brengt eindelijk mede, dat de beslissingen door den grooten kerkeraad, ernstig worden voorbereid in de vergaderingen van den „wijkraad“, en dat, om het verscherpte wijkleven te bevorderen, de leden der wijk geregeeld in wijkverenigingen met elkander gemeenschap oefenen.

Dit alles is kostelijk.

Deze methode kan voorbereidend werken voor nog ingrijpendere reformatie.

Hier wordt de absolute ongedeeltheid niet gehandhaafd, doch deze weg, zonder meer, brengt ons er niet. Wij mogen niet meenen, dat met de verscherpte wijkverdeling de bezwaren uit den weg geruimd en alle moeilijkheden zijn overwonnen, want in dit stelsel geeft men toch de eenheid en massaliteit niet prijs. Men behoudt de eene, ongedeelde stadskerk. Het rondpreken blijft, op

enkele beurten na, bestaan. De groote kerkeraad, waarin op adviezen van enkelen dikwerf beslissingen worden genomen, wordt gehandhaafd. Het massale verdwijnt niet, en van een leven in engere kring, waarin iedere kring voor zichzelf zorgt, is geen sprake, en bovendien staat men bij dit stelsel aan een ernstig gevaar bloot. In deze methode wordt alles zooveel mogelijk naar den „wijkraad“ verlegd, en deze adviseert en bereidt de besluiten voor, doch nu is het gevaar niet denkbeeldig, dat de kerkeraad min of meer een ornamenteel wordt. Hij dient alleen voor formele beslissingen. Hij moet sanctioneeren wat de wijken goedvonden, en het zwaarste punt rust niet bij dit college, dat in onze kerkregering de eerste en hoogste plaats inneemt, doch bij de deelen van dien raad, die ieder afzonderlijk oordeelen over eigen ressort.

Nu is dit gevaar nog slechts dreigend.

Onze kerkeraaden zijn gelukkig nog geen paskwil geworden.

Maar dat het gevaar bestaat, en ook dreigt kan m.i. niet ontkend worden, en de onverzwaakte handhaving van de positie van den kerkeraad valt bij de verscherpte wijkindeling niet gemakkelijk. En wel komt het, wat ik zou willen noemen, Rotterdamsche stelsel van vergaderen, n.l. dat elke week eerst de wijken afzonderlijk in een gebouw vergaderen, en dan na een of anderhalf uur tot den eenen kerkeraad samenkomen, aan dit bezwaar eenigszins tegemoet, doch met Dr Harrestein ben ik van meening, dat deze oplossing der kwestie een tweeslachtig karakter blijft dragen.

Zij heeft echter één groot voordeel.

Zij stuurt ons in de goede richting, en daarom verdient zij alle aanbeveling, doch hoeveel goeds zij beval, er is nog een weg, die uitnemender is.

Die weg is de weg der zelfstandige wijkkerk. Of wil men, de weg van het z.g.n. parochie-stelsel. Wat wordt nu daaronder verstaan?

Het woord parochie is afkomstig van een Grieksch woord paroikos, dat bijwoner beteekent, en de tegenstelling aangeeft met de burgers. Deze naam „bijwoner“ ging later over op de Joodsche gemeenten, die in de heidensche steden afgesloten kringen vormden, en van de Joodsche op de Christengemeenten, die ook een gesepareerde positie innamen. Doch niet alleen werd de gemeente paroikia genoemd, doch ook de Christenen gaven zich den naam bijwoners, omdat zij zich beschouwden als gasten en vreemdelingen op deze aarde (Hebr. 11:13, Petrus 2:11). Zoo beteekende het woord paroikia of parochie oorspronkelijk een kerk of gemeente op een bepaalde plaats, en later heeft het den zin gekregen van een zelfstandig gemaakt deel der groote stadsgemeente.

Die zelfstandige parochiekerk is door Rome in ons land ingevoerd.

Wel kwam ze ook veel vroeger reeds voor, doch ten onzent is de papale hiërarchie ruim zestig jaar geleden ermee begonnen, en deze invoering ging niet al te gemakkelijk. Bij vele gemeentelieden openbaarde zich verzet, omdat ze hun ouden pater niet gaarne misten, en ook menig geestelijke viel het zwaar bekende families buiten zijn wijk aan zijn herderlijke zorg te zien ontvallen. Doch het stelsel is doorgezet, en de tegenstand is geheel weggevalen, zoodat thans de parochiekerk in Rome volledig burgerrecht heeft verkregen. En geen wonder! Zij is in de praktijk zeer profijtelijk gebleken, en heeft ertoe bijgedragen, dat Rome die macht gewerd, welke zij thans in ons vaderland bezit. Moeten wij dan den Roomschen weg op?

Op die vraag is het antwoord niet moeilijk, want wat wij met de zelfstandige wijkkerk bedoelen, is niet hetzelfde als wat Rome in haar parochie doet. Bij Rome is de parochie „dat afgebakende deel der bisschoppelijke diocese, waar over, als plaatsvervanger van den bisschop, de

pastoor is aangesteld, aan welken pastoor de leken zijn onderworpen“. De parochie begint dus met den pastoor. De geestelijke is er eerst. Deze wordt met de actie voor kerkbouw belast. Hij vestigt zich in die kerk op last van den bisschop, en aan hem worden de leken van hoogerhand toevertrouwd.

Die parochie-idee is de onze niet.

Onze gereformeerde beschouwing is deze, dat niet de clerus of de ambtsdrager er eerst is, doch dat de kerk is de vergadering der geloovigen, die zich op een bepaalde plaats aaneensluiten, om den dienst des Woords en der Sacramenten in te stellen. Uit die gemeente worden de ambtsdragers gekozen, en de leden vereenigen zich niet om den priester, maar de Heere geeft aan Zijn kerk Zijn dienaren, die haar hebben te regeren en te wijden in Zijn naam.

Dit principiële verschil mag niet worden vergeten.

Zoo licht komt de gedachte op, en vindt hij dezen en genen steun, dat wij met de afzonderlijke wijkkerk in den roomschen hoek geraken, doch deze bedenking kan terstond worden afgewezen. Wij houden vast, en dat zonder eenige reserve, aan de gereformeerde beschouwing van kerk en kerkregering, en spreken daarom ook liever niet van parochie-stelsel, doch van de gedachte der zelfstandige wijkkerk.

Hoe denken we ons deze kerk?

Zoo, dat de verschillende deelen of wijken van een stad kerkelijk zelfstandig georganiseerd zijn, met eigen dienaar of dienaren des Woords, met verdere ambtsdragers; met eigen afzonderlijken ambtelijken arbeid; met eigen diaconale zorg en financieel beheer, en ook met eigen verenigingsleven, zoodat we in plaats van de ééne, massale stadskerk de onderscheidene kleinere kerken krijgen, die geheel zelfstandig geïnstitueerd naast elkander staan. Deze korte schets is natuurlijk nog nader uit te werken, en bij deze uitwerking wil ik een drietal punten onder oogen zien.

In de eerste plaats de kwestie der kerspelsverming.

Hoe komen we tot de zelfstandige wijkkerken?

Het is zoo moeilijk, zegt men, in den bestaanden toestand in te grijpen, en b.v. de tegenwoordige dienaren des Woords te distribueeren, en elk geheel aan zijn wijk te verbinden, en die moeilijkheden mogen niet onderschat. Daarom mag de wijkkerk-instituering niet revolutionair in haar werk gaan, doch moet gelot worden op het psychologisch moment, en dient de geleidelijkheid en de voorzichtigheid betracht. Dit moment is b.v. aanwezig, wanneer er een vacature ontstaat of het aantal dienaren des Woords uitgebreid wordt. Dan komt er een wijk vrij, en de tijd is gunstig om die wijk zelfstandig te maken, en daar een eigen kerkelijk leven te institueeren, zoodat die wijk reeds over kan gaan tot het beroepen van een eigen predikant. Nu stem ik toe, dat deze wijze van handelen de realisering van de wijkkerk-gedachte op een ietwat langen weg leidt, doch liever langzaam, maar zeker gearbeid, dan met haast en geweld en... verscheuring van de gemeente. Ook is het mogelijk, zoodat nu in Amsterdam wordt beraamd, de groote stadskerk in tweeën of drieën te splitsen, al gevoelt men terstond dat ook dit middel slechts een stap is in de goede richting, en door verder voortschrijden op den reformatorischen weg moet gevolgd worden. Kostelijk zou het zijn, wanneer de tegenwoordige wijken zóo bearbeid werden, dat in alle wijken de drang naar zelfstandig-kerkelijk leven ontwaakte, en de kerkeraad niet langer durfde te wachten met aan dezen drang te voldoen.

Ten tweede noem ik even het onderling verband.

Voor mij blijft dit het ideaal, dat iedere wijkkerk niet alleen in de geestelijke bearbeiding, maar ook in den dienst der barmhartigheid, en evenzeer in de financiële aangelegenheden ten volle zelfstandig is, en de verschillende wijkkerken alleen een

classicaal verband kenden. Wil men, wanneer de classis, waartoe zulke kerken behooren, dit toelaat, nog een aparten stads-ring vormen, uitnemend! en nog beter zou het zijn, wanneer de onderscheidene wijkkerken zelve in één afzonderlijke classis verenigd werden. Nu kom ik, wanneer ik de bezwaren, die tegen dit stelsel worden ingebracht, bespreek, op dit punt nog even terug, doch hier wil ik reeds opmerken, dat als overgangsmaatregel gemeenschappelijke diaconale zorg en financieel verband geen hinderpaal voor de kerspelforming kan zijn, en het zeer wel mogelijk is, dat zulk een gemeenschap betracht moet worden om de wijkkerken tot eigen leven te brengen.

En eindelijk denk ik aan den omvang der wijkkerk.

Men neme deze kerken toch niet te groot, want hoe kleiner de gemeente is, hoe beter zij zich laat bewerken. Het is zoo jammer dat men, en natuurlijk wegens de financiële zorgen, in onze groote steden niet meerdere kleine kerken gebouwd heeft, en we thans slechts groote gebouwen bezitten. Deze laatste houden, omdat meer dan een wijk op een kerkgebouw is aangewezen, de vorming van zelfstandige wijkkerken tegen, en hebben, behalve dat zij alle intimiteit missen, ook nog dit gebrek, dat zij alle de stem en krachten van de dienaren des Woords teveel eischen. Laat men zich daarom, wanneer plannen tot nieuwbouw ontworpen worden, vooral niet het groote en massale ten ideaal stellen, doch laat er gerekend worden met een wijkkerk van plm. 1000 à 1500 zielen, want grooter mag het arbeidsterrein van een dienaar des Woords niet zijn. Bestaat er echter groter kerkgebouw, en moet dus de wijkkerk noodzakelijkerwijs deze maat te bovengaan, dan spreekt het als vanzelf, dat die gemeente, zoo zij slechts één predikant bezit, alle pogingen in het werk stelde, om het aantal predikanten te vermeerderen, en in overeenstemming te brengen met den omvang van den veeleischenden arbeid.

Over deze punten zou meer te zeggen zijn. Tal van vragen kunnen nog gedaan worden.

Kom het eenmaal tot kerspelforming, dan zal er wel meer te beraden en te overwegen zijn, dan ik in een paar artikelen kan noemen, doch al zijn er ovenveel vragen als artikelen in onze kerkenorde, zij mogen ons niet weerhouden om dezen voorgestelden weg in te slaan. Want, zoo luidt het rapport dat verleden jaar over deze kwestie op de vergadering van den Haagsekerkerad is uitgebracht, „welk een kostelijke toestand komt door die splitsing tot stand! Een zelfstandige gemeente, die zelve haar Dienaar des Woords be-roept; die zelve haar ambstraggers kiest; die geregeld kan hooren naar de ontsluiting der Schrift door hem, die ook op de andere dagen der week met haar in contact komt; die een eigen leven van kerkelijk samenzijn en onderlinge gemeenschap leeft; die haar eigen financieel beheer heeft; haar eigen vereenigingsleven kent, en niet meer gedrukt wordt door de massaliteit der stadskerk, maar in eigen kleinen kring zich kan ontwikkelen, en onder Gods zegen tot rijken bloei kan komen”.

Over de bezwaren hoop ik een volgenden keer te handelen.

K. D.

UIT DE SCHRIFT.

Neem dat en eet het op.

En ik ging hem tot den Engel, zeggende tot hem: Geef mij dat boekken. En hij zeide tot mij: Neem dat en eet het op.

Openbaring 10:9.

Eten is voor ons nu eenmaal 'n zoo alledaagsche, wijl zoo veelvuldig herhaalde bezigheid, dat we er het wonderlijke niet meer van opmerken.

Maar, als we er ons eens even over bezinnen? Dan is er toch wel iets wonderlijks in.

We nemen ons voedsel, dat, vreemd van ons, buiten ons om, voor ons groeide en al of niet voor ons is gereedgemaakt.

We brengen het in onzen mond, vernalen het met ons gebit, doorvochten het met ons speeksel, verwerken het in onze maag.

Zoo gaat, wat tot nu toe vreemd van ons leven was, in ons leven in. Het wordt er op 'tallerin-gist mee één. Het wordt, zoo letterlijk als 't maar kan, vleesch van ons vleesch en been van ons gebeente.

En nu vinden wij dat wel zoo vanzelfsprekend, dat we er ons niet meer over verwonderen.

Maar, als we, al etende, ons er eens over bezinnen?

* * *

Er is een boekje in de hand van den sterken engel, dien Johannes ziet staan met den eenen voet op de zee en met den anderen op de aarde. De ziener ontvangt uit den hemel bevel om naar dien engel te gaan en dat boekje uit zijn hand aan te nemen.

En dan moet de apostel niet enkel dat boekje uit de verte beschouwen. Niet enkel het verder ontrollen om te lezen, wat het behelst.

Wat de Heere openbaren wil, moet Johannes zoo in zich opnemen, als ons lichaam het voedsel verwerkt.

Het moet zijn spijze worden.

Zijn innerlijk geestelijk eigendom.

Het moet in zijn vleesch ingaan, om vleesch te worden van zijn vleesch en been van zijn gebeente.

Dan pas zal hij in staat zijn, de roeping te volbrengen, waartoe hem de Heere bestemt.

Dan pas zal hij wederom kunnen profeteeren voor vele volken en natien en talen en koningen. (10:11).

* * *

Een Christen is een profeet. En er zijn in onzen tijd ontstellend weinig profeten.

Is 't misschien, omdat er zulk 'n angstwekkend tekort is aan godvruchtig bijbelgebruik? Ook onder Christenen?

De goede gewoonte van dagelijksche bijbellezing aan tafel en vóór 't ingaan van den nacht is in zich christelijk noemende gezinnen nog wel in stand gebleven.

En de prediking op den Zondag moet „bediening des Woords” zijn, of anders keuren we haar af.

We weten 't nog wel.

Maar onze dagelijksche bijbellezing wordt zoo gemakkelijk tot niet meer dan gewoonte.

En onze kerkgang het vrome lot van den Zondag.

Er groeit ook onder ons 'n geslacht, dat van alles op de hoogte is, behalve van wat God openbaart aan Zijn volk.

En het geslacht sterft weg, dat in zijn Bijbel thuis was, omdat het uit het Woord Gods leefde.

Zou 't misschien zijn, omdat er nog wel is een dagelijksch lezen en hooren, maar geen eten, geen vernalen, geen verwerken van wat onze God ons tot zielevoedsel schenkt?

* * *

Dat echte nemen en eten geschiedt niet zonder gebed. Johannes gaat tot den engel en vraagt hem: Geef mij dat boekje.

Het wordt hem niet, of hij wil of niet, in de hand gedrukt.

Het bevel Gods wordt tot een gebed van Gods kind.

En nu is 't voor de dagelijksche practijk van de bijbellezing de groote vraag hoe wij lezen!

En voor de wekelijksche practijk van onzen kerkgang, hoe wij in het huis Gods verkeer!

De huisvader is nog wel gewoon te vragen om Gods zegen als hij straks Gods Woord zal openen.

En de kinderen zeggen met de woorden van den bedezang voor het eten hun gebedje op en 't slot er van is: „Sterk onze zielen door Uw Woord”.

Maar als 't dan aan de bijbellezing toe is?

Zijde de harten dan ontvankelijk? Is er dan de eerbiedige stemming om in ons op te nemen, wat de Heere ons geeft?

En we zijn nog wel gewoon, ieder voor zich 'n oogenblik te staan of te zitten met gesloten oogen en gevouwen handen, eer onze kerkdienst begint.

Is er waarlijk het gebed in, om ontdekking van onze oogen, dat ze aanschouwen de wonderen van Gods openbaring?

Of is er hier niet in veler godsdienstig leven de tot ijs bevroren vorm?

* * *

Aan het echte „eten” gaat „nemen” vooraf.

De ziener staat daar niet met gesloten mond, met opeengeklemden kaken. En de engel komt niet tot hem om met geweld dien zienermond open te breken en het boekje er tegen wil en dank in te stampen.

Johannes moet het nemen.

En dan zelf eten.

Zelf het verwerken, beet voor beet.

We mogen wel naar middelen zoeken, om in onzen gejaagden tijd, waarin de dagelijksche bijbellezing over menig hoofd en menig hart onverwerkt heergolft, de zielen op het Woord des Heeren te concentreren.

Als de huisvaders eens begonnen hun kinderen aan een eigen bijbel te wennen, waarin ze de Schriftlezing zouden kunnen volgen?

En indien elk kerkganger eens iets ging missen, als hij in de Zondagssamenkomsten niet over een volledig kerkboek kon beschikken?

En, bovenal, indien er eens wat meer honger knaagde naar het Woord des Heeren?

* * *

Christenen zijn profeten.

We leven te vaak bij de meeningen van den dag.

We gaan te vaak op in de stemmingen van het oogenblik.

We verwerken te weinig wat God ons geeft tot spijs voor ons zieleleven.

We zijn rijk aan critiek, aan kwesties, aan problemen.

We zijn arm in geheiligde bijbelkennis.

We hebben scholen met den Bijbel en kansels met den Bijbel.

Maar het getal der harten met den Bijbel slinkt.

En de profetie verstomt.

Hier ontwake heilige zielebrand tot reformatie.

Hier worde een braakland geërft.

Hier worde 'n zuurdeesem uitgezuiverd.

Wat God openbaart, wil genomen en gegeten worden.

G. R. K.

KERKELIJK LEVEN.

De aanval van Dr Visscher.

IX (Slot).

De aanval van Dr Visscher is psychologisch te verklaren uit den wensch om gebroken evenwicht te herstellen.

Zijn doel is, dat hij een naam van tekstonderzoek opblaast tot een kwestie van Schriftcritiek.

Wij stelden daar tegenover, dat hij de Gereformeerde Kerken, en inzonderheid Dr H. H. Kuyper, ten onrechte beschuldigt, zich op de lijn der Schriftcritiek te bewegen.

Wij bewezen met de eigen woorden van Dr H. H. Kuyper, dat zijn bewering in zake het Markus-slot op tekstonderzoek gegrond is.

De eigen geschriften der bijbelschrijvers zijn er niet meer. De handschriften geven wat door anderen werd overgeschreven.

Hierin komen vele varianten (verschillen) in lezing voor. Deze zijn gewoonlijk zeer onbeduidend.

De groote moeilijkheden concentreeren zich bij het tekstonderzoek om Markus 16: 9-20; Joh. 7 vs 53-8: 11 en 1 Joh. 5: 7.

Hierover heerscht onder geloovige geleerden geen eenstemmigheid. Prof. Bavinck h.v. noemde reeds in 1897 de echtheid van 1 Joh. 5: 7 twijfelachtig.

Toch sloeg Dr Visscher toen geen alarm.

Wat nu het Markus-slot betreft, hierover is niet nu pas, maar van de eerste eeuwen der Christelijke Kerk al verschil van opinie. Mannen, die aan geen Schriftcritiek dachten, meenden het op grond van het tekstonderzoek te moeten loslaten. In de beide oudste handschriften komt het niet voor.

Toch houden wij voor ons aan de canoniciteit ervan vast. En wel voornamelijk, omdat er een getuige is voor de echtheid van dit slot, die leefde vóór het oudste ons bekende handschrift werd geschreven.

Op een andere vraag: of het van Markus zelf of van een ander is, mochten wij niet ingaan. Dit behoefde ook niet, omdat dit niet in het geding is. Prof. Visscher toch laat doorrekenen, dat hij het Markus-slot beschouwt als door een ander geschreven en ook prof. Kuyper spreekt het waarschijnlijkheid daarvan uit.

De beide hoogleraren staan daarom niet zoover van elkaar als Dr Visscher wil doen gelooven.

In zijn beroep op autoriteiten als Dr Kuyper en Zahn is Dr V. wel zeer ongelukkig. Hij woorden van den eerste trekt hij een onjuiste conclusie en die van den laatste schijnt hij te haastig te hebben getrokken.

Ook zijn beroep op de vaderen houdt geen steek. Inzake het tekstonderzoek wijkt prof. Visscher af en van het reformatoerisch beginsel, gelijk dat bij Calvijn wordt gevonden en van het reformatoerisch resultaat (n.l. wat het auteurschap van het Markus-slot aangeht).

Daarentegen houden onze kerken (ook prof. Kuyper) aan dat reformatoerisch beginsel vast, al komen sommigen of velen betreffende het Markus-slot tot een ander resultaat dan de vaderen.

Evengoed kan zijn beroep op de belijdenis ontvankelijk worden verklaard. Wel wordt in Zondag 23 Mark. 16: 16 aangehaald, maar ten opzichte van aanhalingen hebben de Gereformeerde theologen zich steeds enige vrijheid van beweging voorbehouden. Zij raken niet den inhoud, maar alleen den vorm der belijdenis. Het gevaar, dat men hierbij onderscheid zal maken tusschen geest en hoofdzaak en dat wat bijzaak is, is hier buitengesloten. De vrijheid van tekstonderzoek moet in onze kerken indrukkelijk gewaarborgd blijven.

Prof. Visscher houdt geen rekening met het Gereformeerde beginsel, dat de canoniciteit alleen de oorspronkelijke geschriften (autographa) der bijbelschrijvers geldt.

Ook mag hij zich geen muizenissen in het hoofd halen als zouden er later door anderen op grond van het onderzoek van den tekst beide afstukken uit de Schrift verwijderd kunnen worden. Bij een gevarieerd stadium van onderzoek als waarin wij verkeerden, is het haast niet denkbaar, dat er nog varianten, welke sterk verschil opleveren, zullen worden ontlekt.

De vrijheid van tekstonderzoek mag nooit misbruikt om schijnbare tegenstrijdigheden in de Schrift weg te werken. Doel mag dit nimmer zijn. Wel kan het het gevolg wezen.

Om den hand aan de belijdenis niet te laten verslappen, verdient het wel aanbeveling om zelfs formele afwijkingen van de belijdenis,mits men daaromtrent vastheid heeft, aan het oordeel der kerken te onderwerpen.

Over het laatste punt, dat we aanroerden, ware nog heel wat te zeggen.

Ook al wordt aan onzen raad gevolg gegeven en worden zelfs bezwaren, die alleen den vorm onzer belijdenisschriften betreffen en geen beginsel gelden, ter kennis der kerken gebracht, zoo mag men toch geen sensationele onthullingen verwachten.

Er valt weinig te onthullen.

En bovendien zit er niets sensationeels in.

Daarvoor beteekenen de formele afwijkingen te weinig, zoowel in getal als in gewicht.

Men kan ten opzichte van onze Formulieren van Eenigheid wenschen koesteren.

De een zou b.v. gaarne de Catechismus-Zondagen over de Sacramenten wat zien ingekrompen en met andere onderwerpen zien aangevuld.

Een ander zou willen, dat een uitdrukking als er in art. 15 van de Ned. Geloofsbelijdenis voorkomt, dat de erfzonde „ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niet gedaan, noch geheel uitgeroeid” is wat verduidelijkt werd.

Zoo is er meer. Men zal hier en daar een anderen vorm met het oog op onzen tijd meer geschikt achten.

Maar wenschen zijn geen bezwaren.

Bezwaren ontstaan alleen, wanneer men eenige uitdrukking niet kan aannemen.

En bij formele bezwaren is de reden van dit niet-aannemen gelegen in den vorm.

De v
we in c
Toch
(de uite
dat daa
bestaat.
En d
zuikr
spreek
Zooda
Hieru
haar b
Dan
Er zo
ven zij
Behaa
scher z
ligen
Hij ka
maken
Wij v
„Wij
bl 18
decrete
om voo
Hieru
met Dr
Dr Vi
dat doo
in de
raat e
Ik ka
instemm
erbij”
spaliër
Men
V. hier
De vo
maal, o
„War
gescho
onmoge
in elk g
bedoelin
bezig te
„Tot o
gaan, a
verwach
Een o
het Go
van het
(oorspr
zoekte t
Gaarn
voorts s
op de a
die niet
wij ook
teekenis
beroep
Doch
„Wij
vorm, v
schonke
Hier
Hij la
Hij sp
Eeere o
Maar
Het c
lende v
Waar,
Er zij
Kun
En o
V. nu v
gevolgt
kunnen
Geestes
staan, o
in den
als het
Men
De He
niet in
Daaro
niet op
Hoe o
aan Joe
Dat k
Prof. Vi
Dat n
Het v
Dat er
die niet
En ze
gen Gee
Geluk
Hieru
Geestes
uitgave.
Dat n
weten o
Prof.
begrip
Dit ge
Al hel
verschill